

Alena Klvaňová

Brno, Češka

UDK 314.151.3–054.72–055.2(620=163.6)(091)

UDK 930.85(450.367+497.473)"18/1914"

Kje je bila domovina aleksandrink?

Prispevek se osredotoča na izjemen zgodovinski fenomen slovenskega izseljevanja, ki ga predstavlja pojav aleksandrinstva, in približa glavne vzroke, zakaj so se žene in dekleta odločile za odhod od doma ter za poklice, ki so jih opravljale v Egiptu. V nadaljevanju je pozornost usmerjena k vplivu aleksandrink na družino delodajalca in njihovim edinstvenim lastnostim, zaradi katerih so bile v Egiptu še posebej zaželeni. Predstavljena je tudi materialna kulturna dediščina, ki ima pomembno vlogo pri ohranjanju in utrjevanju spominov na aleksandrinke in omogoča edinstven pogled v življenje slovenskih žena v Egiptu in na Goriškem. Cilj prispevka je predstaviti aleksandrinstvo kot pomemben košček slovenske zgodovine in hkrati poskusiti odgovoriti na vprašanje, kje je bila domovina aleksandrink.

aleksandrinke, Egipt, Goriška regija, izseljenstvo, kulturna dediščina

This contribution looks at the exceptional historical phenomenon of Slovene emigration represented by the »Alexandrian women«, presenting the main reasons why Slovene women and girls decided to relocate to Alexandria in Egypt and what work they did there. The focus then shifts to the influence of these women on their employers' families and the special qualities that led them to be much sought after in Egypt. The paper also presents the material cultural heritage that has a significant role in preserving and strengthening the memory of the Alexandrian women, as well as facilitating a unique insight into the lives of Slovene women in Egypt and in the Gorizia region. The aim is to present the Alexandrian women as an important fragment of Slovene history and at the same time to try to answer the question as to which country was these women's homeland.

Alexandrian women, Egypt, Gorizia region, emigration, cultural heritage

1 Zgodovinski fenomen ženskega izseljevanja

Zgodovina Slovencev je od druge polovice 19. stoletja močno povezana z množičnim ženskim izseljevanjem v tujino in s spreminjanjem njihove vloge v tradicionalni družbi. Glavni motiv za odhod številnih deklet in žena je bila v večini primerov revščina in pomanjkanje dela ter zaslužka doma na Goriškem. Pri tem je nujno poudariti, da ženske velikokrat niso imele druge izbire, ker je moška delovna sila morala ostati doma na kmetiji. Hkrati so ženske enostavneje dobile službo v tujini kot moški. V svet jih je torej pognala nuja in v glavnem dejstvo, da lahko zagotovijo družini preživetje. Ena od možnosti za izboljšanje ekonomskega položaja je bil odhod v Egipt, večinoma v tistem času svetovljansko mesto – Aleksandrijo, zaradi česar se jih je prijel vzdevek aleksandrinke. Izraz aleksandrinke torej označuje žene in dekleta z Goriškega, ki so se od druge polovice 19. stoletja do prve polovice 20. stoletja zaposlovale v Egiptu.

Začetki množičnega izseljevanja žena in deklet s slovenskega etničnega prostora segajo v leto 1869, ko je bil odprt Sueški prekop in s tem nove plovne poti. (Žigon 2003: 12–14) Izseljevanje Slovenk v Egipt je bilo dolgotrajno in pomembno za preživetje. V Egiptu so aleksandrinke opravljale različne poklice in se borile za boljše življenje. Zaposlovale so se pri bogatih družinah kot varuške, služkinje, kuharice in gospodinje, nekatere bolj izobražene tudi kot guvernante in spremljevalke. Aleksandrinke pa so se v slovenski kolektivni spomin zapisale kot dojilje, ki so zapustile

svojo družino in odšle dojit tujega otroka. (Miklavčič - Brezigar 2003: 26) Njihove zgodbe so bile najbolj žalostne.

2 Življenje aleksandrink v Egiptu

Čeprav so aleksandrinke pogosto preživljale dolga leta v hrepenenju po svojem otroku in po svoji družini, so med svojim življenjem v Egiptu pridobile ekonomsko samostojnost in tudi psihično neodvisnost, samozavest in bogato znanje z različnih področij. Ker so se v Egiptu zaposlovale kot varuške otrok z drugo kulturo in religijo, so pridobile znanje o vzgoji in psihologiji, ker so bile guvernante in družabnice bogatim gospem, so izboljšale svoj položaj in prevzele navade višjega sloja. (Koprivec 2006: 105) Življenje v Egiptu je skratka aleksandrinkam zagotovilo višji življenjski standard, kot so ga imele doma. Kljub temu pa jih je v tujini vedno mučilo domotožje.

Aleksandrinke v Egiptu niso le izpolnjevale vsakodnevnih opravil, temveč so tudi sprejemale nove navade, vrednote in pogled na življenje. Predvsem slovenske varuške so v družino svojega varovanca prinesle svoj značaj in način življenja. S svojo, včasih več kot dvajsetletno prisotnostjo, so nekatere varuške v nekatoliško družino vnesle katoliško vero, s sabo so prinesle tipične jedi iz svoje domovine ali pa so na primer svojega varovanca naučile osnove italijanskega ali celo slovenskega jezika. (Hladnik Milharčič 2009: 20–24) Bile so poštene, pridne, vestne in srčne. Ker je prava mati zaradi poslovnih obveznosti ali drugih razlogov za otroka skrbela bolj poredko, je postala varuška za svojega varovanca pomembna oseba, ki ji je lahko vedno zaupal in ki ga je podpirala v vsaki situaciji. Bila mu je trdna opora, ki je z njim ravnala kot z lastnim otrokom in mu je dala občutek varnosti. Varuške so zato s svojim vplivom kmalu postale novi družinski član, ki je bil ves čas prisoten in je s svojim varovancem preživel vse ure dneva. (Koprivec 2008: 179)

Izseljevanje žensk z Goriškega v Egipt je doživelo svoj vrhunec ob koncu 19. stoletja. Okrog leta 1900 je bilo v Egiptu več kot 5.000 slovenskih žensk. Lahko torej trdimo, da je Egipt postal nova domovina za številne Slovenke. Dolgo odsotnost in ločenost od otrok in moža ter občutek povezanosti z domačimi v tujini so olajševala najrazličnejša društva v Egiptu, ki so imela izjemno pomembno vlogo. Slovenkam so zagotavljala posvetno življenje in kulturne dogodke v slovenščini ter nudila razvedrilo in zabavo ob nedeljskih popoldnevih, kar je vsa ta leta krepilo njihovo narodno zavest. (Barbič, Miklavčič - Brezigar 1999: 44)

3 Konec izseljevanja v Egipt

Odločilna prelomnica v razvoju slovenskega izseljenstva je bila nepričakovana in hitra politična in gospodarska sprememba Egipta, ki je nastopila na začetku petdesetih let 20. stoletja. Konec druge svetovne vojne oziroma egiptovska revolucija leta 1952, ki je vzpostavila neodvisno egiptovsko republiko s predsednikom Gamalom Abdelom Naserjem, in Naserjeva nacionalizacija Sueškega prekopa leta 1956 sta pomenili konec izseljevanja Slovenk v Egipt. (Žigon 2002: 172) Vrnitev domov ni bila lahka za nikogar. Aleksandrinke so se morale prilagoditi drugemu ritmu dela in tudi drugim opravilom, kot so jih imele v tujini. Njihovega v Egiptu pridobljenega znanja z različnih področij ni bilo mogoče praktično uporabiti. V primerjavi z Egiptom so se morale ob vrnitvi domov navaditi tudi na nižji materialni standard. Težko je bilo tudi srečanje z lastnimi otroki, saj matere niso prepoznali; odnos z njimi je bil odtujen. Podobna usoda je čakala tudi njihove zakonske može.

Aleksandrinke so se tako borile z drugačnim načinom življenja, prilagajanje spremembam je bilo za mnoge velikokrat dolgotrajno in tudi boleče. (Koprivec 2006: 108–110)

4 Sodobni spomini na aleksandrinke

Čeprav so se zadnje Slovenke iz Egipta vrnile domov že ob koncu šestdesetih in na začetku sedemdesetih let 20. stoletja, nam omogoča materialna kulturna dediščina edinstven pogled v življenje slovenskih žena v Egiptu in na Goriškem še danes. Številna pričevanja, življenjske zgodbe, spominske plošče in drugo so pomemben nosilec sporočil ter dejavnik pri ohranjanju spominov na aleksandrinke. Slovenske žene in dekleta ne bodo nikoli pozabljene zaradi spominskih plošč, ki sta v Aleksandriji in na kairskem latinskem pokopališču ter ponazarjata trpljenje in težko življenje aleksandrink v Egiptu. (Koprivec 2013: 110–111) Pomembno vlogo pri zbiranju in ohranjanju spominov na aleksandrinke na Goriškem in v drugih okoljih na Slovenskem imajo Goriški muzej v Novi Gorici, Slovenski etnografski muzej v Ljubljani in Društvo za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink Prvačina. Leta 2009 je bila v Goriškem muzeju na ogled veličastna razstava o materialni kulturni dediščini aleksandrink z naslovom *Skriti obrazi Aleksandrije: Slovenske šolske sestre in aleksandrinke*.¹ Zamisel za predstavitev dediščine aleksandrink se je porodila tudi Društvu žena s sedežem v Prvačini, in sicer s projektom *Moda iz baula*.² Novembra 2009 so članice društva, torej vnukinje in pravnukinje aleksandrink, prvič nastopile kot živi muzej in predstavile originalna oblačila, ki so jih njihove babice prinesle iz Egipta.³ Na dejstvo, da so aleksandrinke prinesle domov del drugačne kulture Egipta, je opozorila tudi razstava *Skoraj pozabljene*, ki je predstavila devetnajst različnih egiptovskih receptov iz kulinarčne dediščine aleksandrink.⁴

5 Namesto sklepa

Na podlagi zapsanega lahko povzamemo sklep, da so bile aleksandrinke izjemno pogumne in močne ženske. Da bi reševale ekonomsko situacijo in zadolženost družine, so zapustile svoj rodni kraj in našle novo domovino v Egiptu. Čeprav so slovenske žene in dekleta v tujini izboljšale svoj položaj in spoznale drugačen način življenja, jih je njihovo srce vedno vleklo domov na Goriško. Tam je bila zanje prava domovina. To trditev lahko podpremo z dejstvom, da se večina resničnih zgodb, ki jih najdemo v pričevanjih in spominih, konča tako, da se aleksandrinke na koncu vrne domov. V slovenskem védenju o aleksandrinkah pa namreč prevladuje mnenje, da so odšle v svet, pozabile otroke in se niso nikoli več vrnile nazaj v domači kraj. Prispevek lahko na kratko zaključimo z mnenjem, da so Slovenke odigrale zelo pomembno vlogo pri ustvarjanju zanimivega obdobja slovenske zgodovine, saj so prispevale k povezovanju slovenske in egiptovske kulture. Del sebe in slovenske tradicije so pustile v Egiptu, enako kot so del egiptovskih navad prinesle v svoj rodni kraj. Še danes se potomci aleksandrink spominjajo hrepenenja po mami, varovanci pa prijaznosti, lojalnosti in čustvenosti slovenskih žensk. Zaradi tega in tudi zaradi materialne kulturne dediščine

1 Goriški muzej: <http://www.goriskimuzej.si/index.php/arhiv/2-uncategorised/52-skriti-obrazi-aleksandrije>

2 S tem izrazom v spodnji Vipavski dolini označujejo velike potovalne kovčke, v katerih so aleksandrinke iz Egipta domov pošiljale oblačila in druge potrebne predmete.

3 Delo: <http://m.delo.si/clanek/244246>

4 Aleksandrinke: http://aleksandrinke.si/aleksandrinke/razstave/seznam_razstav/2010111516220983/

aleksandrinke ne bodo nikoli pozabljene. Aleksandrinstvo je zato nedvomno pomemben košček slovenske zgodovine.

Literatura

- BARBIČ, Ana, MIKLAVČIČ - BREZIGAR, Inga, 1999: Občasne migracije podeželskih žena na Goriškem. Gospodinjstvo delo v tujini – nuja in priložnost nekoč in danes. *Glasnik SED* 39/3–4. 39–48.
- HLADNIK MILHARČIČ, Ervin, 2009: *Pot na Orient*. Ljubljana: Študentska založba.
- KOPRIVEC, Daša, 2006: Aleksandrinke – življenje v Egiptu in doma. *Etnolog* 16. 97–115.
- KOPRIVEC, Daša, 2008: Egiptovski otroci in njihove varuške aleksandrinke. *Etnolog* 18. 167–186.
- KOPRIVEC, Daša, 2013: *Dediščina aleksandrink in spomini njihovih potomcev*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- MIKLAVČIČ - BREZIGAR, Inga, 2003: Od Goriške do Afrike v spomin na aleksandrinke. *Zgodovina v šoli* 12. 26–31.
- ŽIGON, Zvone, 2002: Slovenske izseljenke v Afriki in na Bližnjem vzhodu. *Dve domovini* 16. 171–173.
- ŽIGON, Zvone, 2003: *Izzivi drugačnosti. Slovenci v Afriki in na Arabskem polotoku*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Elektronski viri

- Aleksandrinke: http://aleksandrinke.si/aleksandrinke/razstave/seznam_razstav/2010111516220983/
- Delo: <http://m.delo.si/clanek/244246>
- Goriški muzej: <http://www.goriskimuzej.si/index.php/arhiv/2-uncategorised/52-skriti-obrazi-aleksandrije>